

Діміч Антоніна Валеріївна
доктор юридичних наук, доцент
Національна академія СБ України
Веремієнко Віктор Леонідович
Служба безпеки України

Роль органів місцевого самоврядування під час російсько-української війни

Стійкість місцевого самоврядування в умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації є важливим компонентом національної стійкості України. Органи місцевого самоврядування стикаються з низкою безпрецедентних викликів, серед яких руйнування інфраструктури, демографічні зрушення, економічна нестабільність, проблеми енергозабезпечення, загрози особистої безпеки [1, с. 163].

Так, із 24 лютого 2022 року життєдіяльність країни у великій мірі підтримується саме завдяки зусиллям органів місцевого самоврядування та самоорганізованості територіальних громад, які взяли на себе, насамперед, значну частку гуманітарних завдань, приймаючи потоки біженців, а також щоденно забезпечуючи у своїх громадах водо- та теплопостачання, прибирання вулиць та вивезення сміття, відновлення десятків ліній електропередачі. В умовах воєнного стану виконавчий апарат місцевого самоврядування та жителі громад вирішують комплекс надскладних завдань: підтримка Збройних Сил України, забезпечення підрозділів, які залучені до організації фортифікаційних споруд та оборони територій, організація евакуації населення, забезпечення продовольчої безпеки громад, надання доступу до соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам та ін.

Разом з тим, в умовах воєнного стану порушується низка питань, зокрема: про баланс сил і повноважень між центральною владою та владою місцевого самоврядування, про доцільність дотримання права місцевої влади на автономію у прийнятті рішень, про діяльність самоврядування на тимчасово окупованих територіях та територіях зі статусом деокупованих тощо.

Враховуючи викладене, необхідно виділити наступні етапи реформи місцевого самоврядування в Україні:

I етап (2014-2018 рр.) – розробка нормативно-правової бази, визначення і перерозподіл повноважень на рівні територіальних громад, створення базового рівня місцевого самоврядування – об'єднаних територіальних громад (2015 р. Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад»);

II етап (2019-2020 рр.) – переформатування базового рівня місцевого самоврядування, модернізація адміністративно-територіального устрою України (шляхом добровільного об'єднання територіальних громад та реалізації затвердженого плану Уряду України, було реалізовано національну програму з переформатування базового рівня самоврядування та оптимізації адміністративно-територіального устрою, як наслідок: з понад 11,5 тисяч громад, сформовано 1469 територіальних громад та утворено 136 районів);

III етап (2021 – з 24 лютого 2022 р. в умовах воєнного стану реформа місцевого самоврядування вимушено призупинена) – узгодження функцій та повноважень місцевих органів влади, дотримання принципу субсидіарності та належного виконання власних і делегованих повноважень територіальними громадами базового рівня та ін.

На сучасному етапі триває робота з розробки пропозицій щодо відновлення територіальних громад після війни. Верховна Рада ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій», яким визначено основні засади відновлення та розвитку регіонів і громад. Крім того, 14 липня 2022 року відбулося засідання Президії Конгресу місцевих і регіональних влад, на якому було представлено план відновлення України. Науковці та громадські експерти розробили документ «Візія України – 2030». У ньому викладено бачення різних сфер організації життя суспільства і держави, а також загальнодержавної політики.

Варто зазначити, що реформа децентралізації влади в Україні все ж таки має окремі недоліки, зокрема що стосується медичного забезпечення окремих об'єднаних територіальних громад [2, с. 140]. Водночас, пропонуємо оптимізувати медичне забезпечення та для ефективного його функціонування запровадити в територіальних громадах:

- ефективне добровільне медичне страхування, у тому числі доступний пакет медичних послуг для потреб вразливих верств населення викликаних військовою агресією, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни тощо;
- збереження кадрового потенціалу системи охорони здоров'я та їх повноцінного логістичного забезпечення відповідно до Європейських стандартів із залученням інвесторів для відбудови окремих медичних установ після російсько-української війни;
- своєчасність і доступність лікарських засобів та медичних послуг у цілому для пересічних громадян країни відповідно до запровадженої всеукраїнської програми медичних гарантій

Окрім цього, суттєвих потрясінь зазнає також і економічна сфера. Припинення діяльності одних підприємств та вимушена релокація інших призвели до дестабілізації економічної ситуації в громадах, що негативно позначилося на наповненні місцевих бюджетів. Додатковим викликом стала енергетична криза, яка змушує місцеву владу активно шукати альтернативні джерела енергії та оптимізувати її споживання. Не менш гострою є проблема безпеки. Підвищені загрози життю та здоров'ю громадян вимагають від органів місцевого самоврядування посилення заходів цивільного захисту та налагодження ефективної координації з військовими та правоохоронними органами.

Комплексний характер цих проблем спонукає органи місцевого самоврядування до розробки інноваційних та адаптивних стратегій управління в кризових умовах. Це передбачає впровадження гнучких механізмів прийняття

рішень, оптимізацію розподілу обмежених ресурсів, розвиток міжмуніципального співробітництва та посилення комунікації з громадою, активно залучаючи її до процесів ухвалення рішень.

Водночас ще одним фактором національної стійкості в умовах війни є економічна стабільність територіальних громад. За таких обставин місцеві органи влади стають ключовими суб'єктами у підтримці економічної активності. Їхня діяльність зосереджується на двох основних векторах: збереженні існуючого підприємництва та стимулюванні нових економічних ініціатив.

Особливу увагу органи місцевого самоврядування мають приділяти підтримці підприємств, що функціонують у стратегічно важливих для громади галузях. Це можуть бути підприємства, які забезпечують базові потреби населення, створюють значну кількість робочих місць або мають потенціал для імпортозаміщення. Підтримка таких підприємств може включати пільгові умови оренди комунального майна, сприяння в отриманні кредитів чи грантів, а також допомогу у пошуку партнерів та виході на нові ринки.

Співпраця з обласними та районними органами влади вимагає налагодження ефективних механізмів координації та обміну інформацією. Це особливо важливо в контексті розподілу ресурсів, планування інфраструктурних проектів та реагування на сучасні виклики війни.

Отже, пріоритетним завданням для органів місцевого самоврядування є створення сприятливого середовища для розвитку малого та середнього бізнесу. Це завдання набуває особливої ваги з огляду на нову структуру розподілу трудових ресурсів та зростаючий попит на продукцію як для цивільних, так і для військових потреб. Також створення нових робочих місць набуває особливої актуальності з огляду на необхідність соціально-економічної інтеграції внутрішньо переміщених осіб та демобілізованих військовослужбовців, оскільки це може реалізовуватися через програми професійної перекваліфікації, підтримку соціального підприємництва (у тому числі державно-приватного партнерства) та стимулювання розвитку перспективних секторів економіки із залучення інвесторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Швидюк Сергій (2024) Роль місцевого самоврядування в підвищенні стійкості громад України в умовах війни : ЄС – Східне партнерство в умовах геополітичних змін і без пекових викликів: можливості та нові формати співпраці: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернівці, 6-7 червня 2024 р.). Українська Асоціація Викладачів і Дослідників Європейської Інтеграції; Київ. 2024. 174 с.

2. Стрельченко, О. Г., Корж-Ікаєва, Т. Г., Діміч, А. В., Висотенко, Ю. В., Кошова, С. П., Деркач, Р. В., & Ватанха, Т. В. (2024). Логістичне забезпечення добровільного соціального страхування суб'єктів медичних правовідносин. Клінічна та профілактична медицина, (7), 138-148. <https://doi.org/10.31612/2616-4868.7.2024.17>.